

**Verbaaliset sormenjäljet:
tekstianalyysi kirjoittajan jäljittämisessä**

Språkrådet – Kielineuvosto

4.3.2016

Ulla Tiililä

Kotimaisten kielten keskus

Lausuntotyö Kotuksessa

- Lausunnot keskeneräisissä prosesseissa, esim. nimistä, sanastoista
- Lausunnot esim. termien ja tekstien tulkinnasta (yleistä), esim.
 - lausunto verohallinnon päätöksen tulkinnasta
 - lausunto oikeustieteellisen pääsykoekysymyksen tulkinnasta
 - myös todistamista oikeudessa (harvoin)
- Plagioinnin tutkiminen (osana opinnäytteiden tarkastusta)
- Kirjoittajan jäljittäminen (harvinaista, mutta yleistyvää) > päivän aihe

Kirjoittajan jäljittäminen

Tutkimusasetelma 1

Rikoksessa tai huijauksessa käytetty teksti A

- Näytetekstit kirjoittajilta B, C, D: kuka heistä voisi olla kirjoittaja?
- Vertaillaan tekstejä B, C, D tekstiin A.

Tutkimusasetelma 2

- Tekstit A, B, C, D....
- Onko kaikilla sama kirjoittaja X? Yksi vai monta kirjoittajaa?

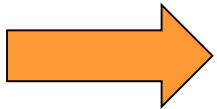
Tutkimusasetelma 3

- Millainen on tekstien A – Ö kirjoittaja: profilointi
- Pitkälti spekulatiivista, perustuu keskimääräisyyksiin, ehkä stereotyyppeihinkin
- Käytetty erityisesti tilanteissa, jossa epäiltyjäkään ei vielä ole

Toimeksiannot huijaus- ja rikosepäilyissä

- Poliisi
 - Annetaan analyysin pohjalta lausunto
 - Lopputulos ei aina tule tutkijan tietoon
- Media
 - Analyysin pohjalta tyypillisesti haastattelu

- Prosessissa on aina mukana tekstianalyysi: tukee kaikkien oikeusturvaa.
- Silmäilyn pohjalta ei voi eikä kannata sanoa mitään.

Kielentutkijan tehtävä kaksivaiheinen

1. Tehdä tekstianalyysi: varmaa tietoa on vain teksteistä ja niiden piirteistä
2. Tehdä analyysin pohjalta **arvio**: kuuluu myös kielentutkijan ammattitaitoon

KRP:n rikosteknisen laboratorion käsialatutkimusten seitsenportainen johtopäätösasteikko:
ääripäissä ”erittäin todennäköisesti sama kirjoittaja” ja ”erittäin epätodennäköisesti sama kirjoittaja”.

Analyysin periaatteet ja taustateoria

- **Oletus tekstin ja kontekstin suhteesta**
 - konteksti (= kirjoitustilanne, -ympäristö, kulttuuri ym.) tunkeutuu tekstiin ja on siitä luettavissa.
 - on ennustettavissa, millaisia tekstejä tietynlaisessa kontekstissa syntyy.
- **Kieli valintoina eri mahdollisuuksien joukosta: sosiolingvistinen tieto**
 - idiolektit (yhden kielenkäyttäjän kielimuoto)
 - sosiolektit (tietyn ryhmän kieli)
- **Kielen monifunktioisuus**
 - 1) kieli ilmaisemassa sisältöjä, 2) kieli ilmaisemassa arvoja, asenteita ja vuorovaikutusta, 3) kieli kielenä: tyyli
- **Tekstilajitieto**
 - lajityypilliset erot ja mahdollisuudet
 - tekstin tuottamiseen liittyvät piirteet

Metodi: silkkaa tekstianalyysiä

- Tekstien vertailu eli intertekstuaalisuus
- Laadullinen tekstianalyysi: millaisia yhteisiä piirteitä?
- Määrällinen analyysi: mikä on yhteisten piirteiden määrä?

Rikostutkintaesimerkki

- Kohujulkkis oli ollut hoitavanaan rovaniemeläisvanhuksen asioita: toimi yhteyshenkilönä vanhuksen ja useiden eri virkamiesten välillä.
- Vanhukselta huijattiin 300 000 euroa.
- UT:n tutkittavaksi toimitettiin sata julkkiksen ja ”virkamiesten” kirjoittamaa kirjettä, sähköpostia, tiedotetta ja lausuntoa.
- Piti arvioida, ovatko eri tekstit mahdollisesti kaikki saman henkilön kirjoittamia.
- UT todisti asiasta keväällä 2014 käräjäoikeudessa. Julkkis sai kaksi vuotta ehdollista vankeutta törkeistä petoksista: tekstianalyysiin perustuvaa todistusta pidettiin asiassa ratkaisevana.
- Julkkis valitti asiasta hovioikeuteen. Käsittelyn kuluessa keväällä 2015 hän tunnusti petoksensa.

Rikostutkintatapaus

Kieli:

- Kiro sanojen ja alatyylisen ilmausten käyttö
- Kuvakieli, värikäs ilmaisu, mahtipontisuus
- Erikoista sanastoa ja erikoisia sanontoja
- Samantyyppisiä lauserakenteita
- Omaleimaisuus henkilöön viittaamisessa
- Toistuvat samanlaiset oikeinkirjoitusvirheet

Kieli:

- Asiakirjapohjat eivät noudattaneet viranomaistekstien tyypillistä kaavaa.
- Virallisten tekstien leipäteksti ei ollut genrelle tyypillistä.

Rikostutkintatapaus

Vuorovaikutus:

- Henkilökohtaiselle alueelle menemistä
- Imartelua
- Tarkkaa ohjailua
- Oman vaivan korostamista
- Salailun tarve

> **Voimakkaasti manipulatiivinen vuorovaikutussuhde**

Rikostutkintatapaus

Maailma:

- Fiktiivisiä henkilöitä ja organisaatioita
- Vastakkainasettelu: ystävät ja viholliset
- Korruptio

Rikostutkintatapaus

- Kuten kerroin, että tänään tulee tietoa faxilla Topilta ja Ystävältä (A15)
- Kuten kerroin puhelimessa, että toimitan asian faksilla, (C10)
- Kuten ymmärrätte, että en voi asemassani tukea ainoastaan yhtä firmaa, vaikka se kuinka olisi tärkeä, mutta teidän kohdallanne olemme tehneet salaisen poikkeuksen ja tuemme kaikin tavoin Teitä - - (E3)
- Kuten sinulle jo kerroin, että (F2; alleviivaus minun)

Enkeli-Elisan tapaus

- Enkeli-Elisa: keskushenkilö Minttu Vettenterän tarinassa.
- Elisa: tarinan mukaan koulukiusattu ja itsemurhan tehnyt 15-vuotias tyttö.
- Tarina levisi ensin netissä ja omakustannekirjana ("fiktiivinen kertomus tosielämästä", sitten tiedotusvälineissä.
- Netissä MV:n blogi, EE:n muistosivusto, "tosipohjaiset" MV:n muokkaamat päiväkirjamerkinnot, EE-fb-sivu, vanhempien blogi (esitettiin totena)
- Tarinan pohjalta
 - koulukiusaamisen vastainen yhdistys
 - Facebook-ryhmällä 40 000 tykkääjää
 - kuolinpäivän vuosipäivänä murhetta ja kynttilöitä
- Tapahtumia esiteltiin tosina monissa tiedotusvälineissä.
- Heinäkuussa 2012 Helsingin Sanomien Kuukausiliite kyseenalaisti tarinan todenperäisyyden. Oma analyysini osa lehden toimeksiantoa.
- Myöhemmin myös poliisitutkinta: **tekstianalyysi EI liittynyt siihen.**

(Ks. Wikipedia)

Katse kieleen: Enkeli-Elisan tapaus

- Toisto tehokeinona
- Pitkän ja lyhyen virkerakenteen vaihtelusta syntyvä rytmi
- Lohkorakenne
- Oikeinkirjoitus
- Sanasto
- Ajatuskuviot
- Kielen ristiriitaisuus

Toisto tehokeinona

- *Kirjoittamalla voi unohtaa huolet ja murheet. Kirjoittamalla voi käsitellä vaikeat asiat. Kirjoittamalla voi unohtaa sen, että --. (MV)*
- *Minä kuvittelin oikeasti, että me puhumme kaikesta. Minä kuvittelin, että meillä oli hyvät ja avoimet välit. Minä kuvittelin olevani, jos nyt en ihan huippu äiti, niin vähintäänkin ihan kohtuullisen hyvä. (äiti)*
- *Me haluttiin puhua. Me haluttiin herättää. Me haluttiin, et joku enkeli vois pelastua. (isä)*

Pitkän ja lyhyen vaihtelusta syntyvä rytmi

- Sitä omannäköistä elämää olen hakenut siitä lähtien, kun eräs sosiaalityöntekijä lausui nämä sanat Vantaalla psykiatrian poliklinikalla. **Kyllä**. Sosiaalityöntekijä oli ainoa keskusteluapu, joka masentuneelle silloin tarjottiin. (MV)
- En myöskään halua lähteä heitä syyttelemään, ei tätä suunnitellut näin kukaan. **Kyllä**. Uskon, et jokainen, joka tapaukses on tavalla tai toisella osallisena ollu, sen tietää ja uskon, et jokainen käy tahoillaan näitä juttui läpi. (isä)
- Ennen vuosipäivää meidän on kuitenkin elettävä yksi niistä pahimmista päivistä. **Joulu**. Ensimmäinen joulumme ilman Elisaa. (äiti)

Sanasto: hitto, hitonmoinen

- Onhan siel *hitonmoinen* pakkänenki (isä)
- *Hiton* vaikea keksiä mitä sellaista vikaa Elisassa oli (isä)
- Onko se sitten niin *hiton* hienoo, et on facessa mahdollisimman monta kaveria? (Elisa)
- Mä oon niin väsynyt, niin *hiton* väsynyt. (Elisa)
- *Hiton* työlästä. Ja *hiton* hidasta (MV)
- Jälleen kerran totean, että *hiton* hienoa, että asioista puhutaan (MV)
- Tässä on takana ihan *hitonmoinen* projekti, mutta ei sellainen kuin te luulette. (nimetön)

Sanasto: sinällään, pro sinänsä, sellaisenaan

- No tekstihän siis oli sinällään jo olemassa. (MV)
- Ei nyt sinällään, että mitään kamalaa väkivaltaa olisi katsottu, ei Elisaa edes kiinnostanut, mutta satuja, seikkailuja ja taikaa. (äiti)
- Me emme tule riepottamaan Elisaa tänne sinällään tunnistettavissa kuvissa, koska tosiaan toivoisimme, et tässä jutus säilyisi oleellisena se tärkein. (isä)

Sanasto: eteenkin/eteenkään pro etenkin

- *Eteenkin* uuteen laumaan tullut poikanen - - (MV, Gerbiilifaktassa)
- Ja *eteenkin* sen aattojen jännityksen, jonka saattoi tuntea ilmassa. (äiti)
- Ja musta tuntuu, et *eteenkin* lapset eivät sitä tajuu. (isä)
- Sillä oli aina taskut täynnä kissoja, koiria ja marsuja. *Eteenkin* niitä marsuja. (Elisa)
- Vaan en tajuu mitä välii sillä on. Enkä *eteenkään* tajuu mikä hiton halu ihmisillä on tääkin juttu pilata tällaisilla kummilla jutuilla. (Anonyymi netissä)

Katse sisältöön

- Kuva Elisasta
 - kiiltokuva
 - projekti
 - ristiriidat
- Kuva Elisan isästä
- Kuva Minttiksestä

Kiiltokuva-Elisa

- - - Noina kesäpäivinä me opettelimme yhdessä tunnistamaan perhoset, linnut ja kukat. Me opettelimme mummon parhailla resepteillä leipomaan pannukakut, pullat ja karjalanpiirakat. (äiti)
- Pienen tytön, jonka hiukset oli palmikoitu kahdelle letille ja joka pomppi upouusissa lenkkareissaan ja uusi reppu selässään pihalla malttamattomana, kun isä oli taas kerran myöhässä. (äiti)
- ...kun hän viiletti mummolan pihapiirissä, piiloutui suurien kivien joukkoon, kiipesi ikivanhaan omenapuuhun ja napsi metsän reunasta metsämansikoita suuhunsa. (äiti)

Elisa projektina

- Miksu uupui ja Minttiksellä oli niin kovin kiire muiden juttujen kanssa, että Elisa jäi vähän kuin odottamaan parempaa hetkeä. (äiti)
- Viimeistään maaliskuussa toteutamme sen mitä tähän vuoden alkuun suunnittelimmekin. Blogissa saa puheenvuoron myös muut, joille Elisa oli tärkeä. (äiti)

Yhteenvetoa EE:sta

- Tekstien kielessä paljon samaa eri tasoilla
- Isän tekstit erottautuvat, mutta sisäisesti epäkoherentteja
- Isän kielessä ja hahmossa epäuskottavuutta
- Elisa
 - ihana tyttö satukirjasta
 - projekti
 - hahmossa ristiriitaisuutta?
- Minttis sankari, hyväntekijä
- Minttis ainoa, johon saa kontaktin

Todistusvoimaisuus: mikä painaa

- Evidenssi nousee paljoudesta, mutta ei minkä tahansa paljoudesta.
- Yksittäisellä piirteellä voi olla merkitystä, jos se on poikkeuksellinen.
- Päätelmiä vaikea tehdä, jos
 - aineisto niukka ja yksipuolinen
 - tekstilaji tietynlainen: esim. tekstiviestit helposti kopioitavissa jne.

Kiitos!